

Kriittinen oikeustutkimus tarvitsee monialaisuutta

TUUKKA BRUNILA

Oikeutta voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Laki ja lainkäyttö ovat vallankäyttöä, mutta yleisempi yhteiskunnallinen vallankäyttö on myös oikeudellinen ilmiö. Tällöin oikeutta, lakia ja sen käyttöä yhteiskunnan osana voidaan tarkastella niin politiikan tutkimuksen kuin oikeustieteenkin puitteissa. Monitieteisyys onkin siten tärkeää myös oikeuden tutkimisessa, kuten yhteiskuntaa koskevassa tutkimuksessa yleisemminkin.

Niin kutsuttu käännyslaki, joka säädettiin kesällä 2024, on hyvä esimerkki monialaisen oikeuskritiikin tarpeesta. Poikkeuslakien säätäminen yhteiskunnallisen järjestyksen turvaamisen nimissä on yleinen varsinkin valtiovaltaa koskevien teorioiden kritiikin kohde. Tällaisia turvallisuustoimia on syystäkin tarkasteltava epäilyksellä, sillä usein poikkeuslaeissa piilee valtiovalan väärinkäytön sekä autoritääristen tavoitteiden edistämisen mahdollisuus.

Käännyslaki liittyy kuitenkin myös laajempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Se kytkeytyy esimerkiksi yhteiskunnan osa-alueiden sekä politiikan turvallistamisprosesseihin, oikeusvaltion ja kriisien väliseen jännitteeseen, mutta myös Suomessa vallitsevaan kriiseihin varautumisen kulttuuriin, jolla on niin oikeudellinen kuin poliittinen taustansa. Tämän lisäksi käännyslain voidaan nähdä liittyvän niin suomalaisen

yhteiskunnan kiristyneisiin asenteisiin ja toimiin liittyen pakolaisuuteen kuin Euroopan ulkorojoja koskevaan politiikkaan. Näin ollen käännyslakia koskevan oikeuskritiikinkin on oltava monialaista, ja siinä on otettava huomioon niin politiikan tutkimuksen, sosiologian kuin oikeustieteenkin näkökulmat.

Monitieteisessä *Tiede & edistys* -lehdessä on käyty pitkään myös oikeuskriittistä keskustelua. Esimerkiksi poikkeustilaa ja -toimia on tarkasteltu niin oikeudelle sisäisen kuin ulkoisen perspektiivin kautta. Sisäinen perspektiivi on kiinnostunut varsinkin oikeusperiaatteiden ja poikkeustoimien välisistä jännitteistä ja ristiriidoista, kun taas ulkoinen perspektiivi on kiinnostunut niin oikeusperiaatteista kuin poikkeustoimista poliittisen (tai jonkun, muun, kuten taloudellisen) vallankäytön muotoina (Tuori, 1987, s. 245). Oikeusteoriassa on kiinnostuttu edeltävästä tarkastelutavasta ja poliittisessa teoriassa taasen jälkimmäisestä. *Tiede & edistyksen* sivuilla käydyssä keskustelussa kuitenkin voi nähdä, että mitään tieteenalakohtaista rajaa näiden perspektiivien välille ei ole syytä tehdä, vaan kriittinen tutkimus voi hyödyntää molempia lähestymistapoja yksittäisen analyysinkin puitteissa (ks. esim. Hironen, 2021).

Toisaalta oikeudelliset ja poliittiset perspektiivit on laajemminkin otettava huomioon kriittisen

teoreettisen keskustelun ydinaiheita käsiteltäessä. Niin luokka, sukupuoli kuin rotu yhteiskunnallisina ilmiöinä kytkeytyvät sekä lakiin että poliittiseen valtaan ja sen käyttöön. Taloudellinen riisto on oikeudellinen ilmiö, johon liittyy niin taloudellisia, poliittisia kuin oikeudellisia intressejä (Pistor, 2020). Esimerkiksi uusliberalismia koskevassa tutkimuksessa painotetaan sitä, että siihen liittyvät käytännöt kytkeytyvät valtion uudelleenorganisointiin (Slobodian, 2020) ja oikeusjärjestelmän toimintaan niin normaalioloissa kuin poikkeusoloissa (Brunila, 2020; Wilkinson, 2015). Samalla tavalla myös sukupuolittuneet rakenteet sekä niitä koskeva feministinen kritiikki tarkastelevat lakia moninaisena ja monialaisena ilmiönä (Aalto, 2021).

Oikeuskritiikki hyötyisi poliittisen teorian ja filosofian tutkimuksesta. Esimerkiksi Carole Patemanin ja Charles W. Millsin työ yhteiskuntasopimusta edeltävien sortavien rakenteiden vaikutuksesta yhteiskuntasopimuksen tavoitteille ja sen puitteissa toteutuvalle tasa-arvolle voisi auttaa hahmottamaan sortavien rakenteiden merkitystä oikeudellisille rakenteille (Pateman & Mills, 2013). Toisaalta taas teorian avulla voidaan pyrkiä hahmottamaan lain itsensä kytkeytyminen sortoon (Hirvonen, 2015).

Tästä syystä myös poliittisen teorian ja filosofian tutkimuksen tulisi tarkastella oikeudellista aineistoa, joka sisältää paljon kiinnostavaa materiaalia yhteiskunnallisten ilmiöiden kritiikin kannalta. Esimerkiksi käännytyslain esitöissä (HE 53/2024 vp) viitataan valtion suvereniteettiin yhtenä lähtökohdista käännytyslain säätämiseksi. Oikeudellinen materiaali onkin täynnä poliittisen teorian kannalta keskeisiä käsitteitä, joiden merkitys ei täysin palaudu niiden oikeudelliseen sisältöön, vaan niillä on aina myös poliittisia ulottuvuuksia, joiden tarkasteluun poliittinen teoria tarjoaa tärkeitä kriittisiä näkökulmia.

Tässä numerossa *Tiede & edistys* jatkaa monialaista oikeuskriittistä keskustelua. Edellä kuvatuista työmaista poliittisen teorian ja oikeuskritiikin törmäyttämiseen tarttuu Juho Aalto, joka tarkastelee uusmaterialistisen feministisen teorian avulla oikeuden roolia juuri oikeudellisten rakenteiden, oikeussubjektin sekä oikeuden itsensä

sukupuolittuneisuuden kannalta. Oikeudellisen materiaalin kriittiseen tutkimukseen rohkaisee Anne Alvesalo-Kuusen ja Marjaana Sjölundin teksti lainvalmisteluasiakirjoista kritiikin lähteenä. Lopulta oikeudellinen materiaalikin pyrkii vakuuttamaan lukijansa, eikä tämä vakuuttaminen ole luonteeltaan puhtaan oikeudellista, vaan siihen kytkeytyy aina myös poliittinen taso (Tuori, 2010), jolla on myös poliittisia seurauksia niin valtan käytännöille kuin sen kohteille. ■

KIRJALLISUUS

- Aalto, J. (2021) "Law, New Materialist Insights, and the Renewal of the Finnish Personal Identification Code". *Refærd* 170:3–4, 23–34.
- Brunila, T. (2020) "Vahva valtio ja talouden depolitisaatio. Carl Schmitt, liberalismi ja moderni käsitteellinen erottelu valtion ja yhteiskunnan välillä". *Ajatus* 77:1, 63–100.
- Hirvonen, A. (2015) "Laki, järjestys ja väkivalta". *Tiede & edistys* 40:1, 9–26. <https://doi.org/10.51809/te.105175>
- Hirvonen, A. (2021) "Poliittinen epidemiologia: Virusajan normi ja poikkeus". *Tiede & edistys* 45:4, 322–343. <https://doi.org/10.51809/te.109677>
- Pateman, C., & Mills, C. W. (2013) *The Contract and Domination*. Wiley, Cambridge & Malden.
- Pistor, K. (2020) *The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality* (First paperback printing). Princeton University Press, New Jersey.
- Slobodian, Q. (2020) *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*. Harvard University Press, Cambridge.
- Tuori, K. (1987) Valmiuslaki, demokratia ja perusoikeudet. *Tiede & edistys* 12:4, 245–248.
- Tuori, K. (2010) "Oikeuden ratio ja voluntas". Teoksessa K. Klockars, I. Niiniluoto, & K. Rolin (toim.), *Oikeus*. Helsingin yliopisto, teoreettisen filosofian ja filosofian (ruotsinkiel.) sekä käytännöllisen filosofian oppiaineet, Helsinki.
- Wilkinson, M. A. (2015) "Authoritarian Liberalism in the European Constitutional Imagination: Second Time as Farce?" *European Law Journal* 21:3, 313–339. <https://doi.org/10.1111/eulj.12133>